

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

4-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 4 (6) – 2026

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Махмудова Нигора Баротовна</i> ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР ПЕНИТЕНЦИРНОГО ДЕЛА В КОЛОНИАЛЬНОМ ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ, ПО ОТЧЁТАМ РЕВИЗИИ СЕНАТОРА К.К.ПАЛЕНА	10-15
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> RISHTON KULOLCHILIK MAKTABI VA UNING LOKAL XUSUSIYATLARI ETNOGRAFIK TAHLILI	16-20
<i>Абдиев Рузикул Буронович</i> ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОХРАНЕНИЯ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	21-27
<i>Абдужаббаров Шерзод</i> ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ФУНКЦИИ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СУЩЕСТВОВАНИЯ И РАБОТЫ СОВЕТА ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА	28-33
<i>Boymurodov Shuxrat Toshkentovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'RTA MAXSUS TA'LIM, SOHASIDA MA'NAVIY YANGILANISH	34-38
<i>Жураева Нафиса Олимовна</i> ТОПОГРАФИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЯХ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГУЗАРОВ ГОРОДА БУХАРЫ	39-45
<i>Safarov Akmal</i> SUV XO'JALIGI SOHASI UCHUN MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	46-52
<i>Tursunova Mahliyo Sarvar qizi</i> XORIJIIY INVESTITSIYALAR ISHTIROKIDAGI KORXONALAR FAOLIYATINING HUDUDIIY IJTIMOIIY-IQTISODIIY HAYOTGA TA'SIRI (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA, 1991- 2026 -YILLAR).....	53-57
<i>Mardiyeva Guzal Karimovna</i> SAMARQAND VILOYATIDA SOVET DAVRINING DASTLABKI YILLARIDA XOTIN-QIZLARINING OLIY TA'LIMG A KIRISH IMKONIYATLARI VA CHEKLOVLAR	58-62
<i>Kenjayev Elyor Sattorovich</i> YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA STRATEGIK ISLOHOTLAR: TARAQQIYOT VA MA'NAVIY YUKSALISH UYG'UNLIGI	63-70
<i>Polvonov Kozimbek Naimovich, Polvonov Anvar Naimovich</i> QASHQADARYODAGI YETAKCHI O'QUV DARGOHLARIDAN BIRI	71-79
<i>Mo'minova Gavxar Esanovna</i> O'ZBEKISTON SAVDO TARIXINI O'RGANISHDA DAVLAT ARXIVLARI HUJJATLARINING O'RNI	80-85
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIIY SHAHARLARINING XALQARO MIQYOSDA TAN OLINISHI	86-90

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tillabaeva Umida Makhsumovna, Talipova Nigora Tulkunovna</i> DIGITALIZATION AND EMPLOYABILITY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF RESEARCH TRENDS (2018–2025)	91-100
<i>Xudoyorov Lochinbek Bahromovich</i> O'ZBEKISTON SERVIS SOHASIDA XIZMATLAR SIFATI KO'RSATKICHLARINING DINAMIK TAHLILI	101-107
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION MARKETING INDEKSI ASOSIDA KORXONALARNING IQTISODIY XAVFSIZLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH METODOLOGIYASI	108-113
<i>Ismoilov Bekzod Muxidinovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TURIZM SOHASINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	114-118
<i>Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich</i> O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK MUAMMOLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI KELIB CHIQISHI	119-135
<i>Nishonova Shaxnozaxon</i> ZAMONAVIY IQTISODIY TIZIM SHAROITIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH YONDASHUVLARI	136-140
<i>Fayziyeva Aziza Azamat qizi</i> SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATINING BANDLIK KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRI: ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZ VA TAHLIL	141-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> IQTISODIY RATSIONALIZM: TUSHUNCHA, EVOLYUTSIYA VA NAZARIY CHEGARALAR.....	155-165
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARINING IJTIMOIIY ADOLATNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	166-175
<i>Obidov Asliddin Shavkatovich</i> SAID AD-DIN AL-FARG'ONIY TA'LIMOTIDA ONTOLOGIK VA GNOSEOLOGIK ASOSLAR	176-181
<i>Abduraxmov Xasan Ibroximovich</i> KOGNITIV-AXBOROT MUHITINING SUN'IY INTELLEKT SHAROITIDA YOSHLAR IJODKORLIGI VA TASHABBUSKORLIGIGA TA'SIRI.....	182-188
<i>Xolova Umida Umedovna</i> "O'RTA ASRLAR FALSAFIY TAFAKKURIDA MA'RIFAT KONSEPSIYASINING TARIXIY-FALSAFIY EVOLYUTSIYASI: TEOLOGIK VA MA'RIFIY BOSQICHLAR TAHLILI"	189-192
<i>Rajabova Rohila Zakirovna</i> AHMAD DONISH'S PHILOSOPHICAL VIEWS IN HIS WORK "NAVODIR UL-VAKOE"	193-197
<i>Kabulov Jahongir Bakhodirovich</i> SEPARATIZMNING ASIMMETRIK XUSUSIYATI.....	198-202
<i>Eshkuvvatov Jaloliddin</i> MADANIYATLARARO MULOQOTDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR SINTEZI..	203-210

Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li
IMMANUIL KANT VA ZAMONAVIY FALSAFADA NOUMENAL ERKINLIK MUAMMOSI:
FENOMENAL DETERMINIZM BILAN BOG'LIQ ANTINOMIK ZIDDIYATNING DOLZARB
TALQINLARI..... 211-215

Rustamova Madina
OMMAVIY MANIPULYATSIYANING DESTRUKTIV XUSUSIYATI:
TAHDIDLAR VA OQIBATLAR..... 216-220

Yodgorov Alisher Nurmuhammadovich
AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IJTIMOYIY MUNOSABATLARNING
TRANSFORMATSIYASI..... 221-225

10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA XALQARO HUQUQ TERMINOLOGIYASINING
GIBRID TABIATI: SHAKLLANISH MANBALARI, STRUKTUR-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI VA FUNKSIONAL TAHLILI 226-232

Rahmatov Laziz, Baxronova Dilrabo
ABYA YALA (LOTIN AMERIKASI) DAVLATLARI NOMLARINING
LINGVOPOLITIK DISKURSI: ETIMOLOGIK VA GEOSIYOSIY TAHLIL 233-241

Quvvatova Shaxlo Choriyevna
XOLID HUSAYNIYNING "MING QUYOSH SHU'LASI" ASARI TAHLILI..... 242-246

Elmuratova Zamira Xodjamuratovna
NAQLLAR VA MAQOLLARNING FOLKLOR JANRIDAGI ROLI..... 247-251

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

Shayzakov Shodiyor Ibragimovich
QONUNIY KUCHGA KIRMAGAN SUD HUIJATLARI USTIDAN APELLYATSIYA
TARTIBIDA SHIKOYAT QILISHNING PROTSESSUAL-HUQUQIY ASOSLARI..... 252-261

Umarova Xolisxon Nomoz qizi
O'ZBEKISTONDA RAQOBATGA QARSHI KELISHUVLAR HAQIDA XABAR BERGANLIK
UCHUN JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA JARIMALARNI KAMAYTIRISH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI..... 262-269

Аминова Наргиза
ОТ СЕКУЛЯРИЗМА К ПОСТСЕКУЛЯРНОСТИ:
МОДЕЛИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РЕЛИГИОЗНОГО И СВЕТСКОГО
В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ 270-277

Amirov Agzamxon Aktamovich
QURILISHDA ULUSHLI ISHTIROK ETISH TUSHUNCHASINING TAHLILI..... 278-283

Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li
SUKUKNING NAZARIY POYDEVORI HAMDA TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI:
ZAMONAVIY KAPITAL BOZORIDAGI O'RNI..... 284-294

Kabilov Sardor Asrolovich
JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH TURLARI VA UNING HUQUQIY ASOSLARI 295-300

<i>Nosirov Bekzod O'ktam o'g'li</i> ETIL SPIRTI, ALKOGOL VA TAMAKI MAHSULOTLARINI VOJXONA CHEGARASIDAN NOQONUNIY OLIB O'TISH	301-304
<i>Sabirova Kuvanchay Babamuratovna</i> ГЕНДЕРНОЕ НАСИЛИЕ, УСИЛЕННОЕ ИСКУССТВЕННЫМ ИНТЕЛЛЕКТОМ: ВЫЗОВЫ МЕЖДУНАРОДНОМУ ГУМАНИТАРНОМУ ПРАВУ И ПРОБЕЛЫ В ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ	305-310
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> MEDIATSIYA INSTITUTIDA SUN'IY INTELEKT IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH MASALALARI	311-318
<i>Majidov Islomjon Dilshod o'g'li</i> YAQIN QARINDOSHLAR BILAN BOG'LIQ HOLATLARDA TRANSPORT VOSITALARI HARAKATI YOKI ULARDAN FOYDALANISH XAVFSIZLIGI QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA INSONPARVARLIK PRINSIPINI QO'LLASH MASALALARI	319-325
<i>Habibullayev Muhammadrajab Obidjon o'g'li</i> HUQUQ VA IMKONIYATLAR MUVOZANATI: O'ZBEKISTONDA GENDER ADOLAT SARI YO'L.....	326-331
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSINING TARIXIY, ILMIY-ADABIY MANBALARDAGI TALQININI TALABA-QIZLARGA O'RGATISH	332-337
<i>Tursunaliyev Shaxzod Sherali o'g'li</i> SUMMATIVE ASSESSMENT AS A CONTEXT FOR DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL THINKING COMPETENCE: THE PROBLEM DIMENSION	338-344
<i>Abdullayeva Surayyo Ashrafxonovna</i> AUTISTIK SPEKTR BUZILISHLARIGA EGA BOLALAR TA'LIMI VA TARBIYASINING TARIXIY SHAKLLANISHI HAMDA IJTIMOY ASOSLARI	345-354
<i>G'affarova Dilfuza Shavkat qizi</i> TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	355-360
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> THE IMPACT OF VOLITIONAL QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE DEVELOPMENT OF BEHAVIORAL RESPONSES ENSURING EFFECTIVE SPORTS PERFORMANCE.....	361-367

Received: 16 March 2026

Accepted: 01 April 2026

Published: 15 April 2026

Article / Original Paper

INTERNATIONAL RECOGNITION OF HISTORICAL CITIES IN UZBEKISTAN

Norboyev Sarvar Kaxramon ugli

Independent researcher at Bukhara State University

Abstract. Uzbekistan has a rich heritage formed at the crossroads of ancient civilizations. Its geographical location on the Great Silk Road has led to the existence of architectural ensembles, architectural monuments, crafts and oral traditions of great historical significance. Uzbekistan's cooperation with UNESCO has been developing steadily since the first years of independence. The inclusion of the historical centers of Samarkand, Bukhara, Khiva and Shakhrisabz in the World Heritage List has made it possible to promote the country's rich cultural heritage on an international scale.

Keywords: UNESCO, Ichan kala, Bukhara, Samarkand, Shahrisabz, cultural heritage, criterion, historical center.

O'ZBEKISTON TARIXIY SHAHARLARINING XALQARO MIQYOSDA TAN OLINISHI

Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. O'zbekiston qadimgi sivilizatsiyalar chorrahasida shakllangan boy merosga ega. Buyuk Ipak yo'lidagi geografik joylashuvi ulkan tarixiy ahamiyatga ega me'moriy ansambllar, me'moriy yodgorliklar, hunarmandchilik va og'zaki an'analarning mavjudligiga olib keldi. O'zbekistonning YUNESKO bilan hamkorligi mustaqillikning dastlabki yillaridanoq izchil rivojlandi. Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz tarixiy markazlarining Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi mamlakatning boy madaniy merosini xalqaro miqyosda tanitishga imkon berdi.

Kalit so'zlar: YUNESKO, Ichan qal'a, Buxoro, Samarqand, Shahrisabz, madaniy meros, mezon, tarixiy markaz.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I4Y2026N13>

Kirish. Ikkinchi jahon urushi paytida madaniy merosning yo'q qilinishi, uning barcha xalqlar, ayniqsa mustamlakachilik hukmronligi ostida bo'lgan xalqlar rivojlanishi uchun ahamiyatini tan olish, urbanizatsiya va globallashuvning kuchayishi tufayli mavjud merosga bevosita tahdidlar madaniy merosni uning turli ko'rinishlarida saqlab qolishga intilayotgan tashkilotlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bu o'rinda madaniyat sohasidagi oltita YUNESKO konvensiyalarining qabul qilinishi muhim ahamiyat kasb etdi [1, 26].

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng o'zining boy tarixiy va madaniy merosini saqlash, himoya qilish va targ'ib qilishga ustuvor ahamiyat berib, mustaqil madaniy siyosatni ishlab chiqishni boshladi. Tashqi siyosat va ichki o'zgarishlarning yangi sharoitida mamlakat global gumanitar makonga integratsiyalashuvga urg'u berdi, bu yerda Birlashgan Millatlar tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat tashkiloti (YUNESKO) asosiy hamkorga aylandi. Ushbu tashkilot bilan hamkorlik orqali O'zbekiston nafaqat madaniy qadriyatlarni himoya qilishga, balki madaniy o'ziga xosligini tan olish orqali xalqaro nufuzini mustahkamlashga olib keladi [2; 151-152-b]. O'zbekiston ko'plab yirik xalqaro tashkilotlar, ilmiy-madaniy muassasalarning

teng huquqli a'zosi sifatida ularning faoliyatida ishtirok etmoqda. O'zbekiston 100 dan ortiq xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'lib, ular bilan turli yo'nalishlarda ko'p tomonlama hamkorlik munosabatlarini olib bormoqda. YUNESKO tomonidan 1972-yilda Butunjahon merosini muhofaza qilish konvensiyasi [3; Paris, 1972] qabul qilinganidan beri Jahon merosi ro'yxati doimiy ravishda rivojlanib bordi va o'sishda davom etmoqda.

Umumjahon meros ro'yxatiga kiritish mezonlari ishlab chiqilib quyidagi talablarga javob berishi belgilab olindi:

- a) tarixiy, ilmiy yoki arxeologik ahamiyati;
- b) me'moriy va san'iy qiymati;
- c) insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanishidagi o'rni;
- d) hududiy va global meros sifatida noyobligi;
- e) hozirgi va kelajak avlodlar uchun saqlash muhimligi.

Ro'yxatning o'sishi bilan birga, Konvensiya ishtirokchi davlatlari Konvensiyani amalga oshirish bo'yicha ko'rsatmalarga ehtiyoj sezidilar. Turli ekspert uchrashuvlari, davriy hisobotlar ishtirokchi davlatlar va Jahon merosi obyektlari menejerlari ko'proq yordamga muhtoj bo'lgan muayyan sohalarda ko'proq maqsadli treninglar va salohiyatni oshirish zarurligi aniqlangan. [4; 11-b].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev o'zining asosiy nutqlarida madaniy merosning milliy o'ziga xoslikni shakllantirish, yoshlarni uyg'un tarbiyalash va xalqaro gumanitar aloqalarni rivojlantirish vositasi sifatidagi ahamiyatini bir necha bor ta'kidlagan. 2021-yilda Samarqandda YUNESKO tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan, Sharqning tarixiy va madaniy merosini o'rganishga ixtisoslashgan Xalqaro tadqiqot markazining tashkil etilishi ushbu ustuvorliklarning yaqqol ifodasi bo'ldi. [5; 192-b].

YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan madaniy meros obyektlari quyidagilarga javob berishi kerak:

- I) inson ijodiy dahosining durdonasi bo'lishi;
- II) uzoq vaqt davomida yoki dunyoning bitta madaniy mintaqasida arxitektura yoki texnologiya, monumental san'at, shaharsozlik yoki landshaft dizaynidagi rivojlanishlarni o'z ichiga olgan muhim insoniy almashinuvni namoyish etishi;
- III) hali ham mavjud bo'lgan yoki hozirda yo'q bo'lib ketgan madaniy an'ana yoki sivilizatsiyaning noyob yoki hech bo'lmaganda istisno guvohligi bo'lishi;
- IV) insoniyat tarixidagi muhim bosqich(lar)ni aks ettiruvchi ma'lum bir turdagi bino, me'moriy yoki texnologik ansambl yoki landshaftning ajoyib namunasi bo'lishi;
- V) an'anaviy aholi punktlari, yerlardan foydalanish yoki dengiz resurslaridan foydalanishning ajoyib namunasi bo'lishi, madaniyat(lar) yoki insonning atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirini, ayniqsa mulk qaytarib bo'lmaydigan o'zgarishlarga uchragan hollarda namuna bo'lishi;
- VI) hodisalar yoki tirik an'analar, g'oyalar yoki e'tiqodlar yoki ulkan universal ahamiyatga ega badiiy va adabiy asarlar bilan bevosita yoki moddiy jihatdan bog'liq bo'lishi.

Madaniy merosni himoya qilish jarayoni merosga qiymat berish va undan keyingi huquqiy himoya bilan emas, balki ma'lum bir turdagi obyektни saqlab qolish zarurligiga jamoatchilik ishonchi bilan boshlanadi, bu esa keyinchalik ushbu obyektlarning qiymatini tan oladigan huquqiy rejimni o'rnatishga olib keladi [6; 19-b]

Tahlil va natijalar. Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishda BMTning Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti YUNESKO o'rni muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda bugungi kunga qadar quyidagi 4 ta qadimiy shaharlar YUNESKOning Umumjahon merosi ro'yxatiga hududi bilan kiritilgan:

1. **Ichan qal'a** – 1990-yil 12-dekabrda YUNESKOning Kanadada bo'lib o'tgan 14 sessiyasining maxsus qarori bilan Islom shahar me'morchiligining ajoyib namunasi sifatida Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan, Xiva shahrida.

“Ichan qal'a” Umumjahon merosi ro'yxatiga (III, IV, V) mezonlari mosligi bo'yicha qabul qilingan. Ichan qal'a - bu cho'ldan Eronga o'tishdan oldin karvonlarning oxirgi dam olish maskani bo'lgan eski Xiva vohasining ichki shahri (taxminan 10 m balandlikdagi g'isht devorlar bilan himoyalangan). Juda qadimiy yodgorliklar hali ham kam bo'lsa-da, u Markaziy Osiyo musulmon me'morchiligining yaxlit va yaxshi saqlanib qolgan namunasi. Bu yerda Juma masjidi, maqbaralar va madrasalar hamda XIX asr boshlarida Olloqulixon tomonidan qurilgan ikkita ulug'vor saroy kabi bir qancha ajoyib inshootlar mavjud.

Ushbu mulk 51 ta qadimiy monumental inshoot va 250 ta turar-joy joylashgan bo'lib, Juma masjidi, Oq masjidi, Olloqulixon, Muhammad Aminxon, Muhammad Rahimxon madrasalari, Pahlavon Mahmud, Said Aloviddin, Sherg'ozixon maqbaralari, shuningdek, karvonsaroylar va bozorlar kabi ajoyib me'moriy ansambllarni namoyish etadi. Ushbu atributlar Markaziy Osiyoning islom me'morchiligining ajoyib namunalari hisoblanadi.

Ichan Qal'a me'moriy merosining Markaziy Osiyo me'morchiligi tarixidagi o'rni nafaqat saqlanib qolgan me'moriy yodgorliklarning ko'pligi, balki Xorazm usta quruvchilarining Markaziy Osiyo me'morchiligiga va uning klassik an'alarini saqlab qolishga qo'shgan noyob hissasi bilan ham belgilanadi. Xivaning uy-joy me'morchiligi, hovlisi bo'lgan yopiq uylari, nozik haykaltaroshlik yog'och ustunlar bilan qo'llab-quvvatlanadigan ayvonli yoki qushli qabulxonasi va xususiy kvartiralar bilan, shuningdek, XVIII va XX asr morfologik variantlarida o'rganilishi mumkin bo'lgan mulkning muhim atributidir.

2. **“Buxoro tarixiy markazi”** – 1993-yil 11-dekabr kuni Kolumbiyada bo'lib o'tgan YUNESKO Jahon merosi qo'mitasining 17-sessiyasida “Buxoro tarixiy markazi” Umumjahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritildi. Eski shaharning saqlanib qolgan tuzilishi va Islom olamidagi ma'naviy ahamiyati uchun xalqaro miqyosda tan olingan.

“Buxoro tarixiy markazi” Umumjahon merosi ro'yxatiga (II, IV, VI) mezonlari mosligi bo'yicha qabul qilingan. Ipak yo'llarida joylashgan Buxoroning tarixiy markazi ikki ming yildan ortiq tarixga ega. Bu X-XVII asrlarda Markaziy Osiyoning yaxshi saqlanib qolgan islom shaharlarining eng yaxshi namunalaridan biri bo'lib, shahar tuzilishi deyarli saqlanib qolgan. Buyuk Ipak yo'lida joylashgan Buxoro 2000 yildan ortiq tarixga ega. Bu Markaziy Osiyodagi o'rta asrlar shahrining eng mukammal namunasi, shaharsozlik tuzilishi deyarli butunligicha saqlanib qolgan.

Ayniqsa, diqqatga sazovor yodgorliklar qatoriga X asr musulmon me'morchiligining durdonasi bo'lgan mashhur Ismoil Somoniy maqbarasi, XI asr Qoraxoniylar davridan boshlab g'ishtdan yasalgan bezak durdonasi bo'lgan ajoyib Poi-Kalon minorasi, shuningdek, Mag'oki Attori masjidining katta qismi va Chashma Ayub ziyoratgohi paydo bo'ldi. Ulug'bek madrasasi Temuriylardan qolgan boylikdir. Shayboniylar kelishi bilan Buxoroning eng mashhur binolaridan ba'zilar paydo bo'ldi: Poi-Kalon guruhi, Labi hovuz ansambli, Qo'sh madrasasi va Xo'ja Kalon ansamblidagi Gaukushon madrasasi. Buxoro tarixining ushbu bosqichidagi keyingi

binolar orasida muhim chorrahalaridagi monumental madrasalar bor: Toqi Sarrofon (Pul almashtiruvchilar gumbazi), Toqi Telpakfurushon (Bosh qo'riqchilar sotuvchilari gumbazi), Timi Bazzazon va Timi Abdulloxon. XVII asr boshlarida yangi buyuk masjid, Mag'oki Kurpa (1637) va ulug'vor Abdulazizxon madrasasi (1652) kabi ajoyib binolar qo'shildi.

Biroq, Buxoroning asl ahamiyati uning alohida binolarida emas, balki uning umumiy shahar manzarasida bo'lib, Shayboniylar sulolasi davrida boshlangan shaharsozlik va me'morchilikning yuqori va izchil darajasini namoyish etadi.

3. **“Shahrisabz tarixiy markazi”** – 2000-yilda Avstraliyada bo'lib o'tgan YUNESKO Jahon merosi qo'mitasining 24-sessiyasida Amir Temurning tug'ilgan joyi va temuriylar davri me'morchiligi markazi sifatida ro'yxatga olingan.

“Shahrisabz tarixiy markazi” Umumjahon merosi ro'yxatiga (III, IV) mezonlari mosligi bo'yicha qabul qilingan. Shahrisabzning tarixiy markazi shaharning dunyoviy rivojlanishidan, xususan, XIV-XV asrlarda Amir Temur va Temuriylar hukmronligi davrida uning eng yuqori cho'qqisiga chiqqanidan dalolat beruvchi noyob yodgorliklar va qadimiy maskanlar to'plamini o'z ichiga oladi. Samarqandda Temuriylar davri yodgorliklari juda ko'p bo'lsa-da, Shahrisabzdagi Oqsaroy saroyi bilan hech kim raqobatlasha olmaydi. Uning ulkan darvozasining poydevori saqlanib qolgan: bu me'moriy durdona o'zining o'lchamlari va dadil dizayni bilan ajralib turadi.

Dorus Saodat hukmron oila uchun dafn marosimi sifatida mo'ljallangan ulkan majmua bo'lib, unda qabrlardan tashqari, ibodatxona, masjid va diniy jamoa va ziyoratchilar uchun turar joy mavjud edi. Asosiy jabhasi oq marmar bilan qoplangan edi. Temur maqbarasi ham oq marmardan yasalgan bo'lib, bu davr me'morchiligining durdonasi hisoblanadi va u Markaziy Osiyoda topilgan eng yaxshi yodgorliklardan biridir.

4. **“Samarqand madaniyatlar chorrahasi”** – 2001-yilda Finlandiyada bo'lib o'tgan YUNESKO Jahon merosi qo'mitasining 25-sessiyasida me'moriy va ilmiy an'analarning noyob sintezi tufayli madaniyatlar va sivilizatsiyalar chorrahasi sifatida tan olingan.

“Samarqand madaniyatlar chorrahasi” Umumjahon merosi ro'yxatiga (I, II, IV) mezonlari mosligi bo'yicha qabul qilingan. Samarqandning tarixiy shahri jahon madaniyatlarining chorrahasi va erigan joyidir. Miloddan avvalgi VII asrda qadimgi Afrosiyob sifatida asos solingan Samarqand o'zining eng muhim rivojlanishini Temuriylar davrida, XIV-XV asrlarda boshdan kechirgan. Samarqandning tarixiy qismi uchta asosiy qismdan iborat. Shimoli-sharqda miloddan avvalgi VII asrda asos solingan va XIII asrda Chingizxon tomonidan vayron qilingan qadimgi Afrosiyob shahri joylashgan bo'lib, u arxeologik qo'riqxona sifatida saqlanib qolgan. Arxeologik qazishmalar natijasida qadimiy qal'a va istehkomlar, hukmdor saroyi (VII asrda qurilgan, muhim devor rasmlarini namoyish etadi), turar-joy va hunarmandchilik binolari topilgan. Shuningdek, VIII-XII asrlarda qurilgan katta qadimiy masjid qoldiqlari ham mavjud.

Janubda, mintaqada shaharsozlik, arxitektura va san'atning rivojlanishida muhim rol o'ynagan me'moriy ansambllar va XIV-XV asrlardagi Temuriylar davrining o'rta asrlar shahri joylashgan. Eski shahar hali ham ijtimoiy markazlar, masjidlar, madrasalar va turar-joy binolari bo'lgan tumanlarga ajratilgan odatiy tor ko'chalarga ega tarixiy matoning katta maydonlarini o'z ichiga oladi. An'anaviy o'zbek uylari bir yoki ikki qavatli bo'lib, joylar bog'li markaziy hovlilar atrofida joylashgan; loy g'ishtdan qurilgan uylarda yog'och shiftlar va devor bezaklari bo'yalgan. Temuriylar ustalarining islom ansambllarini loyihalash va qurishga qo'shgan hissasi

islom me'morchiligi va san'atining rivojlanishi uchun juda muhim bo'lib, butun mintaqaga muhim ta'sir ko'rsatdi, bu esa Forsda Safaviylar, hatto Turkiyada Usmonlilarning yutuqlariga olib keldi.

G'arbda ruslar tomonidan Yevropa uslubida qurilgan XIX va XX asrlarga mos keladigan hudud mavjud. Zamonaviy shahar ushbu tarixiy zona atrofida joylashgan. Bu hudud an'anaviy davomiylik va fazilatlarini ifodalaydi, bu xususiyatlar mahalla tuzilishida, kichik markazlarda, masjidlarda va uylarda aks etadi. Ko'pgina uylar hovlilar va bog'lar atrofida guruhlangan bo'yalgan va bezatilgan interyerlarni saqlab qolgan. Asosiy yodgorliklar qatoriga dastlab loy g'ishtdan qurilgan va bezatilgan keramik plitalar bilan qoplangan Registon masjidi va madrasalari, Bibixonim masjidi va maqbarasi, bir qator masjidlar, madrasalar va maqbaralarni o'z ichiga olgan Shohi-Zinda majmuasi va Go'ri Amir va Ruhobod ansambllari, shuningdek, Ulug'bek rasadxonasining qoldiqlari kiradi.

Xulosa. O'zbekistonning madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishda YUNESKO muhim o'rin tutadi. Mamlakatimizda joylashgan Umumjahon meros ro'yxatidagi tarixiy obyektlarni saqlash, himoya qilish, kelajak avlodga yetkazib berishda YUNESKOning tavsiya va dasturlariga amal qilish muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Norboyev S. Madaniy merosni muhofaza qilishda YUNESKO konvensiyalarining ahamiyati // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari elektron jurnal № 3 (6), 2026, 26-bet.
2. Safarov M. YUNESKO xalqaro tashkilotining faoliyati va O'zbekiston bilan hamkorligi. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. Jild: 04, Nashr: 03 | mart – 2024, 150-151-betlar.
3. UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. – Paris, 1972.
4. Подготовка номинаций объектов всемирного наследия. Всемирное наследие информационное руководство. ЮНЕСКО, Второе издание, 2011 г. Стр. 11.
5. Матанова Д.Г. «Исторический процесс включения объектов культурного наследия в список ЮНЕСКО в независимом Узбекистане». Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari. 48-to'plam, 1-qism, Oktabr, 2025, 192-bet.
6. Михайлец М.А. Охрана культурного наследия на международном уровне: пособие / М. А. Михайлец. – Минск: БГУ, 2017. Стр. 19.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).